

способы профессиональной деятельности специалистов экономического профиля. Критериями сформированности составляющих профессиональной культуры будущих специалистов экономических специальностей автором определены как равные качества решения профессиональных задач будущими экономистами.

Ключевые слова: ключевые компетентности, знания, умения, навыки. критерии, показатели, уровни сформированности.

CRITERIA AND LEVELS OF PROFESSIONAL CULTURE OF FUTURE EXPERTS OF ECONOMIC SPECIALTIES

Kushnir N.S.

Abstract. In the article the author develops and substantiates the criteria and levels of the formation of professional culture of future specialists in economic specialties. As the key competencies, generalized methods of professional activity of specialists of the economic profile are defined. The criteria of the formation of the components of the professional culture of future specialists in economic specialties are defined by the author as the levels of the quality of solving professional problems by future economists. In the course of carrying out a comprehensive assessment of the formation of the professional culture of students in the system of training future specialists in economic specialties, we found that the result of this process is the impetus of the movement in the vector of professional formation of future economists as an imperative of their self-realization. Along with the foregoing, there is a connection between all the components of the studied system of professional culture of future economists, which includes the statics of the established criteria in the dynamics of its indicators, in the vector of the level of development of this phenomenon

Key words: key competences, knowledge, skills, skills. criteria, indicators, levels of formation.

УДК 378.14.364.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ»

Г.А. РІДКОДУБСЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, **Хмельницький національний університет**

E-mail: Anutabanditka1@ukr.net

Анотація: Проаналізовано питання підготовки до професійної мобільності майбутніх фахівців соціальної сфери в рамках вивчення навчальної дисципліни «Соціальної роботи з різними групами клієнтів». Узагальнення і систематизація наукових досліджень в галузі соціальної роботи дозволили визначити зміст підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності.

Ключові слова: працівник соціальної сфери, професійна мобільність, підготовка до професійної мобільності, соціальна робота з різними групами клієнтів.

Актуальність (Introduction). Нині проблема підготовки до професійної мобільності є актуальною, оскільки стрімкий розвиток суспільства вимагає спеціалістів, які здатні ефективно працювати в ситуаціях, що змінюються, креативно розв'язувати професійні задачі та по-новому використовувати професійні компетентності. Суспільство зацікавлене у такого виду фахівцеві, який вміє самостійно вирішувати складні ситуації, вирішувати різнопланові проблеми; володіє критичним і творчим мисленням; вміє здобувати нові знання, здатний до самоосвіти. Ситуація вибору на життєвому шляху людини є тим вузловим пунктом, коли проявляється готовність до мобільності.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). На сучасному етапі проблема підготовки до професійної мобільності майбутніх

працівників соціальної сфери аналізується в контексті оновленого соціального замовлення, що вимагає, аби фахівець був конкурентоспроможним, стійким до стресів, гнучким, здоровим та готовим до продуктивної професійної діяльності. Теорія і практика професійної освіти та проблеми її реформування відображено у дослідженнях О.Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Ничкало, В.Корнєшук, Л. Романишиної, та ін. проблему підготовки професійно мобільних фахівців досліджували Ю. Дворецька, Н. Латуша, Л. Сушенцева, В. Поліщук, І. Шпекторенко та ін.

Мета (Purpose). метою статті є охарактеризувати зміст підготовки майбутніх працівників соціальної сфери до професійної мобільності під час вивчення «Соціальної роботи з різними групами клієнтів»

Методи (Methods). Теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури), емпіричні (педагогічне спостереження, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду).

Результати (Results). На сьогодні в Україні існують такі рівні підготовки майбутніх працівників соціальної сфери: допрофесійна підготовка на курсах, у школах, ліцеях; навчання у середніх навчальних закладах, що дає можливість очолити відділення обслуговування на дому, відділення денного перебування; навчання у вищих закладах освіти (термін навчання 4-6 років).

У свою чергу, вища професійна освіта має 2 ступені: підготовка бакалаврів (4 роки), магістрів (6 років). Останні після отримання диплому мають право займатися освітньою та науково – дослідницькою роботою.

Та перепідготовка і підвищення кваліфікації працюючих спеціалістів (система різноманітних курсів, стажувань і т.д.).

Зміст підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до професійної мобільності в рамках вивчення навчальної дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» нами розробляється як змістовий компонент педагогічної системи, підґрунтям якої є системний підхід, програмно-цільовий метод планування й управління процесом навчання.

До змісту фахової підготовки соціальних працівників С. Харченко ставить такі вимоги: відповідність змісту підготовки цілям навчання студентів; науковість; встановлення й врахування міжпредметних зв'язків; відповідність змісту реальним навчальним можливостям студентів; зв'язок теорії з практикою; єдність основних змістових блоків вузівської освіти; гуманізація; відкритість і принципова незавершеність; формування алгоритмів соціально-педагогічної діяльності тощо [5, с. 51-59]. Ми погоджуємося з позицією вченого, про те що зміст навчальної інформації, який пропонується для засвоєння студентам, визначає структуру та зміст професійної підготовки майбутніх працівників соціальної сфери у закладі вищої освіти.

Науковець В. Поліщук визначає такі складові професійної підготовки: глибокий аналіз сучасного соціального розвитку й формування вміння об'єктивно оцінювати соціальну політику, вміння пропонувати альтернативні варіанти; чітке уявлення й класифікація сучасних моделей, форм і методів практики соціальної роботи; розробка теорій, концепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективну взаємодію соціального працівника і клієнта (групи клієнтів); розробка й реалізація програм, що сприяють формуванню професійної компетентності [2, с. 7].

Значення змісту дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» в підготовці до професійної мобільності обумовлено тим, що сьогодні є необхідність у поглибленні знань про напрями, форми, принципи, методи та методики соціальної роботи з різними категоріями населення та використання їх у роботі соціального працівника у соціальних службах та управліннях соціального захисту населення; а також формуванні та закріпленні у майбутніх соціальних працівників практичних навичок у соціальній роботі з різними категоріями населення.

Ми погоджуємось із В. Поліщуком, про те, що «соціальний працівник працює з людьми різного віку незалежно від їх соціального стану, релігійних переконань, етнічної приналежності. Клієнтом соціального працівника може бути як окрема людина, так і сім'я, група, об'єднання, організація. Відповідно, діяльність соціального працівника повинна бути адресована людям у різних мікросередовищах і в різних сферах діяльності: соціально-педагогічній, правозахисній, просвітницькій, дозвіллевій, організаційно-методичній, управлінській, дослідницькій, агітаційно-пропагандистській» [2].

Навчальна дисципліна «Соціальна робота з різними групами клієнтів» ми обрали як один із змістових компонентів професійної підготовки майбутнього соціального працівника, тому що: по-перше, він є в програмі державної атестації бакалавра за спеціальністю «Соціальна робота»; по-друге, його зміст передбачає тісний зв'язок із завданнями волонтерської практики студентів; по-третє, курс передбачає написання курсової роботи, що в свою чергу, передбачає відповідальність за розвиток науково-дослідницьких умінь та аналітичних навичок майбутнього соціального працівника.

Таким чином, можемо розглядати важливість даної навчальної дисципліни як в когнітивному, діяльністному та науково-пошуковому ракурсах.

У Хмельницькому національному університеті в навчальних планах спеціальності 231 «Соціальна робота» його вивчення передбачено в VII семестрі.

Навчальну дисципліну побудовано відповідно вимог кредитно-модульної системи. Навчальний матеріал об'єднано в змісті 13 навчальних тем. Кожна тема дисципліни має свою форму контролю у вигляді індивідуальних завдань, створення власних проєктів, перевірки змісту самостійної навчальної діяльності, творчих робіт тощо. У тематичному плані подано розподіл годин кожної теми за видами навчальних занять та самостійної роботи студентів. Загальний обсяг дисципліни складає 120 годин, з них 68 аудиторних (34 год. лекцій, 34 год. практичних занять); передбачено 52 год. самостійної роботи студентів спеціальності, що об'єднує всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття, самостійна робота (у т.ч. підготовка до підсумкового контролю), екзамен.

Самостійна робота студентів передбачає дві складові: підготовка до аудиторних занять та до екзамену. Поряд із традиційними видами занять програмою предмету передбачено виконання індивідуальної аудиторної роботи під керівництвом викладача (створення соціального проєкту), під час колективного чи індивідуального консультування студентів.

Змістом дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» передбачено використання рейтингової системи оцінювання знань студентів, що дозволяє врахувати як поточну підготовку студентів до аудиторних занять, так і визначити рівень засвоєння навчального матеріалу окремої теми. Підсумкова (екзаменаційна) оцінка виставляється за рейтинговими показниками з можливістю її покращення під час семестрового екзамену.

Аналіз змісту пояснювальної записки дисципліни дозволив зазначити, що метою дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» є ознайомлення студентів з предметом та пріоритетними завданнями, основними положеннями і принципами, а також формами, методиками і методами соціальної роботи з різними категоріями населення.

У результаті засвоєння дисципліни студенти повинні знати: основні засади соціальної роботи з різними категоріями населення; вимоги до соціального працівника щодо організації роботи з різними категоріями населення; особливості поведінки різних категорій населення; методи та методики соціальної роботи з різними категоріями населення; принципи соціальної роботи з різними категоріями населення; особливості соціальної роботи з сім'ями та з дітьми різного віку.

Нами розглянуто зміст основних складових програми з метою виявлення тих фрагментів, що спрямовують даний навчальну дисципліну на розв'язання завдань підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери.

Дисципліна передбачає оволодіння студентами наступних умінь: добирати та адаптувати відповідно до мети, особливостей клієнтів і реальної ситуації технології соціальної роботи, методи, форми та прийоми реалізації завдань соціальної роботи; уміти здійснювати соціально-виховну роботу з різними категоріями населення; організовувати соціальну роботу з різними категоріями населення надавати допомогу різним категоріям населення; давати психолого-педагогічну характеристику поведінці різних категорій населення та розробляти план роботи з різними типами клієнтів із реалізацією цього плану під час надання кваліфікованої допомоги, реалізацію їх творчого потенціалу, здібностей, активізацію зусиль клієнтів (індивідів, груп, спільнот) на вирішення власних проблем.

Саме в переліку вмінь, яких мають набути студенти ми бачимо наголос на завданні підготовки до професійної мобільності працівника соціальної сфери.

Відзначимо, що не зважаючи на практичну спрямованість курсу, лекція як

організаційна форма освітнього процесу відіграє суттєву роль, як-от: виступає фактором впливу викладача на емоційно-образну сферу студента, сприяє створенню ситуації науково-пошукової активності студентів, дозволяє узагальнити та систематизувати знання, закріплені на практичних заняттях, дозволяє деталізувати зміст питань, що недостатньо представлені в підручниках та посібниках з дисципліни. Це стало причиною аналізу змісту лекційного матеріалу, в якому контекст підготовки до професійної мобільності студента звучить найбільш яскраво. Аналіз даних, наведених у таблиці, дає можливість засвідчити достатній арсенал змісту, окремих тем, якими може користуватися викладач як для підготовки до професійної мобільності, так і до підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності, зокрема. Зазвичай, назви тем не в змозі розкрити усіх змістових можливостей навчального матеріалу. Тому ми вважаємо за доцільне навести кілька прикладів, які б давали наочне уявлення про те, як ми спрямовуємо зміст дисципліни на виконання завдань, який представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз змісту лекційного матеріалу дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» в контексті підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери

Тема	Зміст питання, тези
Основні категорії, які будуть розглядатись в розрізі дисципліни. Основні якості соціального працівника: етичні норми роботи працівника соціальної сфери, професійна мобільність, емпатія, професійне вигорання: причини та наслідки.	Модель соціального працівника, під час підготовки до професійної мобільності.
Соціальна робота з дітьми, які залишилися без батьківського піклування. Методи і методики роботи з дітьми, які залишилися без батьківського піклування.	Можливості реагування на складні життєві ситуації, в які потрапляють діти, залишені без батьківського піклування. Моделювання професійних задач, які вирішує соціальний працівник, під час надання соціальної допомоги таким клієнтам (групі клієнтів)
Соціальна робота з людьми, які мають психічні розлади. Методи і методики роботи з людьми, які мають психічні розлади.	Етапи професійного вигорання працівника соціальної сфери під час роботи з клієнтами та можливості професійної переорієнтації (використання можливостей горизонтальної професійної мобільності)
Соціальна робота з людьми з інтелектуальною недостатністю. Методи і методики роботи з людьми з інтелектуальною недостатністю.	Можливості використання арт-терапії під час надання професійної допомоги клієнту (клієнтам) з інтелектуальною недостатністю.
Соціальна робота з людьми із залежністю від психоактивних речовин. Методи і методики роботи з людьми із залежністю від психоактивних речовин.	Адиктивність як явище: ефективні методи соціальної роботи з людьми із залежностями.
Соціальна робота з бездомними людьми. Методи і методики роботи з бездомними людьми.	Правові та моральні аспекти роботи з людьми, які стали бездомними. Зона психологічного комфорту під час роботи з такими клієнтами.
Соціальна робота з людьми, які зазнали насильства в сім'ї. Методи і методики роботи з людьми, які зазнали насильства в сім'ї.	Законодавчі акти щодо попередження та викорінення насильства в сім'ї. Можливості професійної мобільності як швидкої видозміни професійної діяльності клієнта.
Соціальна робота з людьми, які схильні до суїциду.	Психологічні методи діагностики суїцидальної поведінки клієнта.
Соціальна робота з дітьми схильними	Девіація – чи завжди це негативно?

до девіантної поведінки.	
Соціальна робота з людьми, що схильні до вживання алкоголю.	Гендерні аспекти вживання алкоголю та виходу від такого виду uzalezhnennosti.
Соціальна робота соціального працівника з групами ризику.	Питання входу/виходу із груп ризику, вмотивованості «жертви».
Соціальна профілактика адиктивної поведінки. Методи соціальної роботи з дітьми вулиці	Основні етапи профілактичних заходів.
Поняття та основні напрями профілактичної роботи з різними групами клієнтів. Комплексне планування соціальної профілактики.	Розробка соціального проекту профілактики (на вибір одну із запропонованих проблем.)

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, зміст підготовки до професійної мобільності фахівців соціальної сфери під час вивчення дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» полягає в: можливостях реалізації навчальних дисциплін, зміст яких містить знання, спрямовані на вирішення практичних завдань професійного змісту, розуміння себе, людей, які оточують майбутнього фахівця, формування професійної культури майбутніх фахівців, професійно значущих якостей; необхідності розвитку креативності майбутніх соціальних працівників; конструюванні змісту їх підготовки до професійної мобільності, які зосереджені на принципах цілісності і системності; поєднанні теорії із практикою, необхідності врахування особливостей майбутньої професійної діяльності в ході відбору структури і змісту підготовки. Ми розуміємо, що для того, аби підготувати до професійної мобільності недостатньо лише розкрити змістові складові його професійної діяльності. Реалізація цього завдання відбувається рамках відбору активних методів освітнього процесу підготовки до професійної мобільності студентів.

Список використаних джерел

1. Лукашевич М.П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи: Навч. посіб. К.: МАУП, 2002. 136 с.
2. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід. Посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 184 с.
3. Рідкодубська А.А. Методика викладання теорії та практики соціальної роботи у вищих навчальних закладах: методичні вказівки до самостійного вивчення дисципліни студентами спеціальності «Соціальна робота» Електронний аналог друкованого видання (сертифікат №85) Хмельницький, 2018
4. Чубук Р.В. Професійна підготовка соціальних працівників з використанням методу проектів *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*. Вип. 1. - 2014.
5. Харченко С.Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности. Луганск : Альма матер, 1999. 138 с.

References

1. Lukashevich M.P., Migovich I.I. (2002) Teoriya i metodi sotsialnoyi roboti: Navch. posib. K.: MAUP, 136 .
2. Polischuk V.A. (2003) Profeslyna pldgotovka fahivtsiv sotsialnoyi sferi: zarubizhnyi dosvid. Posibnik. Ternopli: Navchalna kniga – Bogdan, 184.
3. Ridkodubskaya A.A. (2018) Metodika vkladannya teoriyi ta praktiki sotsialnoyi roboti u vischih navchalnih zakladah: metodichni vkazivki do samostynogo vivchennya distsiplini studentami spetsialnosti «Sotsialna robota» Elektronnyi analog drukovanogo vidannya (sertifikat #85) Hmelnitiskiy,
4. Chubuk R.V. (2014) Profeslyna pldgotovka sotsialnih pratsivnykiv z vikoristannyam metodu proektiv / R. V. Chubuk // Aktualni problemi derzhavnogo upravlinnya, pedagogiki ta psihologiyi. Vip. 1.

5. Harchenko S.Ya. (1999) Didakticheskie osnovyi podgotovki studentov k sotsialno-pedagogicheskoy deyatel'nosti – Lugansk : Alma mater, 138 .

**ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
МОБИЛЬНОСТИ ВО ВРЕМЯ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА С
РАЗНЫМИ ГРУППАМИ КЛИЕНТОВ»**

Редкодубская А. А.

Аннотация: *Исследованы вопросы подготовки к профессиональной мобильности будущих специалистов социальной сферы во время изучения дисциплины «Социальная работа с разными группами клиентов». Обобщение и систематизация научных исследований в области социальной педагогики и социальной работы позволили определить содержание подготовки будущих работников социальной сферы к профессиональной мобильности.*

Ключевые слова: *работник социальной сферы, профессиональная мобильность, подготовка к профессиональной мобильности, содержание профессиональной подготовки, социальная работа с разными группами клиентов.*

**THE CONTENT OF TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS FOR PROFESSIONAL
MOBILITY DURING THE STUDY OF DISCIPLINE «SOCIAL WORK WITH DIFFERENT
GROUPS OF CLIENTS»**

Ridkodubska A.A.

Abstract. *The author explores issues of training for professional mobility in future specialists in social sphere during the study of the discipline "Social work with different groups of clients". Generalization and systematization of scientific research in the field of social pedagogy and social work allowed determining the content of training in future social workers to professional mobility. The content of preparation for professional mobility of social specialists during the study of the discipline "Social work with different groups of clients" consists of: opportunities for the implementation of educational disciplines, the content of which contains knowledge aimed at solving practical problems of professional content, understanding themselves, people surrounding the future specialist , formation of a professional culture of future specialists, professionally significant qualities; the need to develop the creativity of future social workers; designing the content of their training for professional mobility, focusing on the principles of integrity and integrity; the combination of theory with practice, the need to take into account the features of future professional activities during the selection of the structure and content of training. We understand that in order to prepare for professional mobility it is not enough to reveal the content of his professional activities. Realization of this task is carried out within the framework of selection of active methods of educational process of preparation for professional mobility of students.*

Key words: *social worker, professional mobility, preparation for professional mobility, content of professional training, social work with different groups of clients.*